

Kurtuluş ve Kuruluşta Cumhuriyetin İzleri

Sıla SABANCILAR EREN¹

Öz



Makale Türü
Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi
29.02.2024

Kabul Tarihi
12.03.2024

DOI
10.53306/klujfeas.1444903

Cumhuriyet rejimi halkın yönetime katıldığı ve egemenliğin halk tarafından temsil edildiği bir yönetim biçimidir. Cumhuriyet monarşinin tam tersidir. Modern bir yönetim biçimi olan cumhuriyet rejimi demokratik veya otoriter olabilir. Türkiye için cumhuriyet rejimi modern, ulusal bir yönetim olmakla birlikte; bir kimliktir. Birinci Dünya Savaşı konjonktürel olarak, imparatorlukların yerine ulus devletlerin kurulması sonucunu doğurmuştur. Ancak Atatürk önderliğinde gerçekleşen ulusal Kurtuluş Savaşı, halkın hem kendi kaderini tayinini hem de kendi geleceğini kendisinin kurması gerektiğini göstermiştir. Ortak bir çaba, mücadele ve özveri sonucunda kurulan Türkiye Cumhuriyeti için cumhuriyet rejimi salt bir yönetim biçimi değildir. Zira cumhuriyetin nitelikleri hem anayasal bir ilke olarak rejim hakkında bilgi vermekte hem de kendine özgü anlamları içermektedir. Türk Modernleşmesinin rasyonel, laik, halkçı, devletçi, ulusal ve ilerlemeci yönü cumhuriyetin niteliklerini oluşturmuştur. 1937'den günümüze bu nitelikler büyük oranda korunarak anayasalarımızda yer almıştır. Türkiye için Cumhuriyet, insan odaklı, kamusal iyiliği hedefleyen ve toplumun her üyesi tarafından korunması gereken bir miras olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu makalede Cumhuriyet'in kuruluşunda ve kurumsallaşma sürecinde modernleşmenin etkileri ve Cumhuriyete yüklenen anlamların analizini yapmak hedeflenmektedir. Devletin ve Cumhuriyetin nitelikleri çerçevesinde ele alacağım çalışma, Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihsel birikimi konusunda da fikir verici olacaktır. Türk Modernleşmesi salt bir modernleşme teorisi değildir, Cumhuriyet ve devletin nitelikleriyle özgündür. Bu nedenle bu çalışmada söz konusu özgünlüğün keşişim noktaları belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Cumhuriyet, Modern Devlet, Türk Modernleşmesi

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ssabancilar@beu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8141-279X

Traces of the Republic in Liberation and Establishment

Sıla SABANCILAR EREN²

Abstract

The republican regime is a form of government in which the people participate in governance and sovereignty is represented by the people. A republic is the opposite of a monarchy. As a modern form of government, a republican regime can be democratic or authoritarian. For Türkiye, the republican regime is a modern, national government, but it is also an identity. The First World War conjuncturally led to the establishment of nation states in place of empires. However, the National War of Independence, led by Atatürk, demonstrated that the people had to establish both self-determination and their own future. For the Republic of Türkiye, which is established as a result of a common effort, struggle and sacrifice, the republican regime is not just a form of government. The qualities of the republic both provide information about the regime as a constitutional principle and have their own specific meanings. The rational, secular, populist, statist, national and progressive aspects of Turkish Modernization have been constituted the qualities of the republic. From 1937 to the present day, these qualities have been largely preserved and included in our constitutions. For Türkiye, the Republic is a people-oriented heritage that aims for the common good and should be protected by every member of society. This paper aims to analyze the effects of modernization on the establishment and institutionalization of the Republic and the meanings attributed to the Republic. The paper, which I will discuss within the framework of the qualities of the state and the Republic, will also provide insight into the historical background of the Republic of Türkiye. Turkish Modernization is not just a theory of modernization; it is unique with the qualities of the Republic and the State. Therefore, this paper will try to identify the intersection points of this uniqueness.

Keywords: Republic Regime, Modern State, Turkish Modernization.



Article Type

Research Article

Application Date

2024-02-29

Acceptance Date

2024-03-12

DOI

10.53306/klujeas.1444903

² Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ssabancilar@beu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8141-279X

Giriş

Türk devlet geleneği, köklü bir geçmişe sahiptir. Türklerin devlet geleneğinin en belirgin özelliklerinden biri bağımsızlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özelliği art arda kurulan ve birbirinin devamı niteliğinde olan devletlerde gözlemlemek mümkündür. Orta Asya Türk devletlerinden Türkiye Cumhuriyeti'ne aktarılan bu birikim önemli bir siyasal, kültürel, toplumsal mirası temsil etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun üzerinden yüzyıl geçti. Bu yüzyıllık sürecin cumhuriyet ekseninde değerlendirilmesi bugün de güncel ve önemli bir konudur. Devletin kurtuluşunda ve kuruluşunda gerçekleşen bağımsızlık savaşı, Türkiye Cumhuriyeti'nin hem geleneksel değerini hem de karakteristik özelliğini göstermektedir. Tarihsel süreç konjonktürel olarak imparatorlukların sona erdiği ve onların yerine ulus devletlerin kurulduğu bir dönemi beraberinde getirmiştir. Ancak kurulan ulus devletler içerisinde Türkiye, modernleşmenin çok boyutlu olarak ele alındığı ve bir kamu politikasına dönüştüğü bir ülke olarak özgünleşir. Bu bağlamda modernleşmenin siyasi yönünü cumhuriyet; ekonomik yönünü devletçilik; toplumsal yönünü laiklik ve modernleşmenin ideoloji haline dönüşmesi oluşturmuştur. Cumhuriyete geçiş, devrimci bir niteliğe sahiptir. Siyasi olarak egemenliğin kaynağı değişmiş; hukuki olarak laiklik ve insan haklarına eşit erişim esas alınmış, toplumsal olarak rasyonalizm ve modernleşme hedefi temel bir paradigma olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle cumhuriyet, özgürleştirici bir etkiye sahiptir.

Ulus devletleşme, modernizmin sonuçlarından biridir. Modernleşmenin unsurları ve tarihsel gelişimi ele alındığında modern devletin; ulus devlet biçiminde örgütlenmiş bir yapıya sahip olması gereklidir. Ulus devletler, tarihsel süreçte aşamalar halinde bir model olarak ortaya çıkmış ve modernleşmenin dört temel devrimi bu süreci desteklemiştir. Bu bağlamda Newton'la başlayan bilimsel devrim skolastik düşünceyi sona erdirmiş, siyasal devrim iktidarın kaynağını halka dayandırarak, halkın akla uygun olan ve rıza gösterdiğini meşru kabul etmiş; kültürel devrim düşünceyi laikleştirmiş ve ekonomik devrim makine gücüne dayalı üretimi emek süreci olarak kabul etmiştir (Aydın, 2018, s. 234). Dolayısıyla tarihsel süreçte ulus devlet, modern bir kimlikle bütünleşmiş ve dönemin aslında ihtiyaç duyduğu siyasal, toplumsal ve ekonomik ilişkilerin zeminini oluşturabilmiştir. Sürecin yarattığı çatışmaların ise ortak sembollerin oluşturulmasıyla yani milliyetçilikle hafifletildiğini dile getiren Aydın (2018, s. 234), ortak dilin, kimliğin, sembollerin hem yaşam üzerinde istikrar sağladığını hem de devlet kimliği üzerinden bir güç unsuru oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Devletin, toplumun, bireyin kimliklendirme süreci ise onun bir ulus ve ulusa aidiyet biçiminde tanımlanmasını gerekli kılmıştır. Söz konusu tanımlama, hukuksal düzenlemeler sayesinde devlet-birey arasındaki bağı hem hukuki hem de siyasi biçimde vatandaşlık ekseninde kurmuştur. Bu nedenle ulus devletleşme süreci pek çok yönüyle hem de konjonktürel olarak Türkiye için makul bir seçenektir. Türkiye'nin kuruluş sürecinde; siyasal gücün merkezileşmesi, halka dayanması ve halkın rızasının alınması modern ulus devletin kuruluşunun önemli bir aşamasını oluşturmuştur. Kuva-yi Milliye savunmasının yarattığı etkiyle birlikte Cumhuriyet'in temellerinin atıldığı Kongreler, siyasal iktidarın odağını değiştirmiş ve sonrasında TBMM tarafından meşru ve örgütlü irade, siyasal gücü ve otoriteyi merkezileştirmiştir. Egemenliğin kaynağı tanrısal iradede, halka geçerken; halk kendi kaderini tayin etmeye muktedir olduğunu kanıtlamıştır. İşgale karşı gerilla tipi örgütlenme, protesto faaliyetleri ve bağımsızlık için milletin azmine ve kararına yapılan vurgu gibi durumların; sistematik bir çabayla

örgütlenmesi ulusal kurtuluşun önemli boyutları arasında yer almaktadır. Osmanlı Devleti'nde meşru bir güç olan padişah ve bürokrasinin, kurtuluş sürecinde edilgen bir role sahip olması ve ulusal bağımsızlık hedefini paylaşmaması halkı, bu süreçte alternatifsiz de bırakmıştır. Dolayısıyla tarihsel kökenini Fransız Devrimi'nde bulabileceğimiz ve Birinci Dünya Savaşı'nda da sıklıkla başvurulan bir ilke olan "*kendi kaderini tayin hakkı*" (self determinasyon) tam da bu bağlamda halkın kendi kendini kurtardığı ve geleceğini planladığı bir örnek oluşturmaktadır. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda halk hem meşru bir güç hem de meşru bir egemenlik kaynağıdır. Birinci Dünya Savaşı'na aktif biçimde katılan ve kurtuluş öznesi olan halkı bütünleştiren değerlerden biri ortak kurtuluş mücadelesidir. Ulusal kurtuluş mücadelesi, ulus devletleşme sürecinin de "*ulus olma*" bilincinin de geliştiği bir alandır. Osmanlı Devleti'nde Osmanlılık olarak tariflenen çokkültürlü heterojen toplum yapısı, Birinci Dünya Savaşı öncesinde başlayan milliyetçilik akımlarıyla çözülmeye başlamıştı. Savaş süreci de aslında Anadolu'da yaşayan halkın Türk kimliğini kazanmasında ve ulusal bir kimlik olarak kuruluş sürecinde tanımlanmasında etkili olmuştur. Bu iddianın en önemli kanıtlarından biri 927 yılında gerçekleşen ilk nüfus sayımıdır. Çünkü 13.648.270 kişi olan nüfusun 255.242 kişisi din, dil ve kimlik açısından kendisini farklı olarak tanımlanmıştır (Başvekalet İstatistik Genel Direktörlüğü, 1935).

1923 yılında ilan edilen cumhuriyet ve 1937 anayasa değişikliğiyle anayasaya kazandırılan, cumhuriyetin nitelikleri Cumhuriyet Türkiye'sinin omurgasını oluşturmaktadır. Cumhuriyet sadece bir yönetim biçimi değil; devletin karakteristik özelliklerinden biridir. Cumhuriyet, Türk modernleşmesinin de dayandığı paradigmaya işaret etmektedir. Halkçılık ilkesiyle anlam kazanan bu paradigma Türk Milletini hukuki olarak da eşit bir ortak paydada buluşturan, kişilerin çağdaş koşullara göre yetiştirilmesi ve kamusal hizmetlere eşit erişebilmesini sağlayan bir niteliği yansıtmaktadır. Devletin ve cumhuriyetin laik niteliği din ve vicdan özgürlüğünü garanti altına alırken; devrimci niteliği eski olandan köklü bir biçimde farklılığı yansıtmaktadır. 1924 Anayasası'nda milliyetçilik olarak ele alınan bugün ise Atatürk milliyetçiliği olarak anayasamızda yer alan milliyetçilik anlayışı; kapsayıcı, sübjektif ve ortak duygu ve değer birliğini ifade etmektedir. Devletçilik ilkesi de bir yandan ortak bir payda yaratırken; devlet eliyle kalkınmanın aracı olmuştur. Bu nedenle cumhuriyet, Türkiye için sadece bir yönetim biçimi değil; devlete, topluma, insana ilişkin bir bakış açıdır. Türkiye'de devleti, toplumu ve bireyi anlamak için bu bakış açısının anlaşılması gereklidir. Bu çalışmada da yüzyıllık bir birikim olan cumhuriyet temel değerleriyle birlikte ele alınacaktır. Cumhuriyetin anlamı, içeriği, Türkiye için değeri tartışılacaktır.

Çalışma, yüzyıllık cumhuriyet birikiminin kurtuluş ve kuruluş dönemi açısından değerlendirilmesini esas almaktadır. Çalışmada cumhuriyetin değerler ekseninde şekillenme sürecinin, cumhuriyetin niteliklerini oluşturduğu ve cumhuriyetin toplumsal yaşamda hangi biçimlerde yer aldığı değerlendirilecektir. Cumhuriyet kavramına hukuksal, siyasal ve toplumsal yönleriyle birlikte yaklaşan çalışmanın, hem alana hem de dönemi araştıranlara sistematik bir değerlendirme perspektifi oluşturması hedeflenmektedir. Bu katkı, cumhuriyetin neden sadece bir yönetim biçimi olarak ele alınmaması gerektiğini analiz ettiği için önemlidir. Zira çalışma salt bir tarih araştırması değil; sosyo-politik ve sosyo-ekonomik niteliğe de sahiptir. Cumhuriyet yönetimi, yüzyılımızın en yaygın yönetim biçimidir. Bu nedenle cumhuriyet analizleri, ülkelerin yönetimlerini anlamak ve tarihsel bir perspektifle

değerlendirmek açısından önemlidir. Türkiye’de de cumhuriyet nitelikleriyle, özgün değerleriyle hem yönetim hem modernleşme hem de kimlik yaratma sürecinin omurgasıdır. Bu nedenle farklı paradigmlar üzerinden Türkiye için cumhuriyeti değerlendirmek hem gerekli hem de yol gösterici olabilecektir.

Halk Kime Denir?

Halk, toplum, ulus birbirinden farklı içeriklere sahiptir. Halkın kim olduğu, kimleri temsil ettiği cumhuriyeti anlamak adına çok önemlidir. Çünkü Türkiye ve Osmanlı Devleti arasındaki farklardan biri, reayanın halka ve vatandaşa dönüşmesidir. Halk uyruk, değildir. Halk seçkinleri de ifade etmez. Bu nedenle halkın kimleri temsil ettiği bilinmelidir. Halk hukuksal açıdan millet ve ulus kavramlarından farklıdır. Halk, belli bir dönemde farklı özellikleriyle yaşayan bireyleri, sosyolojik bir varlığı ifade etmektedir (Teziç, 2012, s. 111). Halk, kültürel özelliklerini koruyan, dini, siyasi, sosyo-ekonomik olaylarda aralarında işbölümü gerçekleşen, kavim ya da ümmet adıyla da bilinen insanlardan oluşur (Yardımcı, 2012, s. 1).

Ondokuzuncu yüzyılda halk, aşağı tabakayı oluşturan, kaba, sıradan, seçkin ve medeni olmayan kümeleri tarif etmekteydi (Dundes, 2003, s. 139). Halk ara bir kategori olarak da ele alınmaktadır. Ekici (1999, s. 3) halkı; medeni ve şehirli olmayan ancak ilkel ve vahşi de olmayan bir kategori olarak, daha ziyade köylülüğü tarif eden bir yapı biçiminde tanımlamaktadır. Halk, çeşitli değerler ekseninde ele alabileceğimiz bir topluluktur. Halkın kategorik bir birim olarak tanımlanması, ulus devletin oluşumu ekseninde de bir bağlam olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulus devletleşme sürecinin aşamalı ve devrimler aracılığıyla önemli bir zemin oluşturduğu ifade edilmişti. İşte bu aşamalarda halkı ve halkın dönüşümünü gözlemek mümkündür. Ulus devletleşme sürecinin ikinci aşamasında seçkinlerin dahil olduğu devletle bütünleşme (siyasal, sosyal ve ekonomik) sürecine, eğitim ve askerlik gibi araçlarla halkın da dahil olmaya ve kimlik algılarının oluşmaya başladığı; üçüncü aşamada ise tebaanın aktif yurttaş dönüşümünün gerçekleştiği ve temsil- katılım olanaklarının arttığı bir süreç olduğu iddiası yaygın olarak kabul edilmektedir (Sarıbay, 1998, s. 73-74). Bu bakış açısına göre halk, seçkinlerin dışında kalan kişileri ifade etmektedir. Halkın devletle tanışması, bütünleşmesi ancak onunla doğrudan ilişki kurmasıyla mümkün olabilmiştir. Sarıbay’ın da bahsettiği askerlik görevi, eğitime katılma gibi araçlar kimlik kazanma sürecini desteklemiştir. Devletin kurumsallaşması, iktidarın merkezileşmesi ve yönetimin hukuki temele dayanmaya başlamasıyla, devlet ve birey ilişkisi de vatandaşlıkla tanımlanmaya başlamıştır. Halk ve seçkinler biçimindeki kategorik inceleme, Osmanlı Devleti için de yapılabilmektedir. Osmanlı Devleti’nde seçkinleri temsil eden bürokrasi, geniş iktidara ve imkanlara sahipken; Müslüman halkın medeni haklardan yoksun olduğunu dile getiren Mardin (2008, s. 41-43) bu durumu merkez-çevre ilişkileri bağlamında ele almaktadır. Türk siyasal hayatının önemli belirleyicilerinden biri olan merkez-çevre ilişkisi, çevre olarak temsil edilen halkı, halk kültürünü, halkın değer yargılarını ifade etmek ve siyasal iktidarla ilişkisini ve farklılıklarını açıklamak için kullanılmaktadır. Bu yönüyle de Osmanlı Devleti’nde halk, seçkin olmayan ve tebaa, kul olarak tarif edilen aslında alt tabakayı temsil etmiştir. Cumhuriyet ise bu durumu bütünüyle değiştirmiştir.

Halk teriminin dışlayıcı bir kategori olarak da ele alınabileceği iddiaları söz konusudur. Modernizme yönelik post modern eleştiri ve yapısalcı yaklaşım, kavramları yapı sökülümüne

uğratmayı önerir. Bu bağlamda halk, bir yandan siyasi alanın dışında kalan ve halk olarak tanımlamadığımız, halk olmayanları nesneleştiren bir kavram olarak da tanımlanabilmekteyken; diğer yandan kendi öznesini üreten bir süreç olan ve özneleştirme yapılmaksızın siyaset yapmanın da mümkün olamayacağı gerçeğinden bağımsız görülmemektedir (Badiou etc., 2016, p. 31). Bu değerlendirme ekseninde halk dışlayıcı bir kategori olarak da değerlendirilebilir niteliktedir. Zira halk bir yönüyle türdeş ya da benzerliklerin ortak temsili olarak öznedir. Özne olmayan kişi veya gruplar açısından ise dışlayıcıdır. Diğer yandan siyaset ve yönetim her zaman bir özneye ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla halk devletin unsurlarından biridir.

Halka Dayanan Bir Rejim: Cumhuriyet

Günümüzün yaygın yönetim biçimi olan cumhuriyet, *Res publica* kelimesinin Türkçe çevirisini ifade etmektedir. *Res publica* en geniş tanımıyla “*hükümdarsız devlet*” anlamına gelmekte ve M.Ö. 700’lü yıllarda Hindistan’ın İndus Vadisi’nde; M.Ö. 500’lerde Antik Yunan polislerinde ve Roma Cumhuriyeti’nde uygulanabilmiş yönetim biçimidir (Taşkın, 2014, s. 53). *Res publica* kavramı, ortak iyi temelinde yasalara dayalı politik kurumsallığı anlatmaktadır. Kavram tarihsel süreçte gelişim göstermiştir. *Res publica* birkaç ana unsur ekseninde değerlendirilebilmektedir (Kutlu, 2011, s. 9-10):

- İlk olarak yönetimin konusu halka ait olanlar olduğundan yönetimin meşruiyeti ancak halkın faydasını içerebilen halk egemenliğiyle sağlanabilmekte;
- İkinci olarak ise kavram dünyevidir ve kesinlikle semavi bir anlam içermez ve
- Son olarak her birey için yönetime katılmak bir sorumluluktur ve cumhuriyetçi özgürlüğün anlamı bu sorumluluktur.

Cumhuriyet rejimi, Fransız Devrimi sonrasında 1792 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Devletlerarasında modern cumhuriyetin bir yönetim biçimi olarak yaygınlaşması iki gelenek çerçevesinde gerçekleşmiştir. Fransız geleneğinde cumhuriyet erdeme; Amerikan geleneğinde ise yasalara, anayasaya ve haklara daha fazla önem vermekte ancak her iki gelenek de cumhuriyeti halk egemenliğinin ve tarafsızlığın garantörü olarak ele almaktadır (Sellers, 2003, p. 6-16). Türkiye açısından bir sınıflandırma söz konusu olduğunda, literatürde Fransız geleneğinin etkisinin ülkemizde geçerli olduğu kanaati yaygındır. Atatürk’ün kütüphanesiyle ve konuşma metinleriyle ilgili çalışmalarda bu iddiaları gözlemek mümkündür. Atatürk 14 Ekim 1925’te verdiği bir demeçte “*Cumhuriyet ahlaki erdeme dayalı idaredir. Cumhuriyet fazilettir.*” ifadelerini kullanmıştır (Erdoğan, 1999, s. 219-228). Bu değerlendirme dolayısıyla Türkiye’de cumhuriyet algısının Fransız cumhuriyet geleneğini yansıttığı kabul edilmektedir. Atatürk tarafından yazılan ve sonrasında derlenen Medeni Bilgiler kitabında, cumhuriyet demokrasi ile ilişkilendirilerek tanımlanmaktadır. Buna göre cumhuriyet, “*demokrasi prensibinin en çağdaş ve mantıklı uygulamasını sağlayan hükümet şeklidir*” (Atatürk ve Afetinan, 2015, s. 42). Demokrasiyi egemenliğin halkta olduğu bir yönetim olarak değerlendiren Atatürk, demokrasinin tam ve en belirgin yönetim biçimi olarak da cumhuriyeti işaret etmekte ve bir vatandaşın en kutsal hak ve görevini seçim olarak değerlendirmektedir (Atatürk ve Afetinan, 2015, s. 42). Bu yönüyle cumhuriyet hem vatandaşın seçim aracılığıyla iradesini yansıttığı hem egemenliğe kaynaklık ederek gücü

elinde tuttuğu bir yönetim olması nedeniyle erdemli bir yönetimdir. Cumhuriyeti erdemli bir yönetim yapan diğer gerekçe ise; ahlakilik ekseninde cumhuriyetin toplumdan kaynaklanan ve ortak bir değer, yaşam biçimi ve çaba olabmesidir. Ayrıca cumhuriyeti nitelikleri ekseninde erdemli bir yönetim olarak görebilme nedenleri arasında onun; aydınlanmacı, pozitivist aklı egemen kılması ve aklın egemenliğinin kamu politikalarına kaynaklık ederek, kamusal iyiliği hedeflemesi de yer almaktadır.

Cumhuriyet bir yönetim biçimidir. Cumhuriyet yönetimini diğer yönetim biçimlerine tercih edilebilir kılan durum, egemenlik anlayışı ile ilgilidir. Egemenliğin Tanrısal iradeden alındığı ve halka dayandırıldığı bir rejim olan cumhuriyet, monarşinin zıddıdır. Cumhuriyet kavramı dar ve geniş biçimde tanımlanabilmektedir. Cumhuriyet dar anlamda kamu hukuku ekseninde devlet yöneticilerinin seçimle işbaşına gelmesini (Çeçen, 1994, s. 34); geniş anlamda genel oy ilkesi, güçler ayrılığı, temsiliyeti de içeren bir anlama dayanır (Okutan, 2006, s. 139). Dolayısıyla egemenliğin halka dayandırılmasında yöneticinin seçiminde halk egemenliği dar anlamı; bu sürece meşruiyet kazandıran yöntemlerin uygulanması ve yönetimin meşruiyet kazanması cumhuriyetin geniş anlamını açıklar. Cumhuriyet yönetiminin nasıl bir anlama sahip olduğuyula ilgili şu tezler söz konusudur (Amar, 1993, s. 749):

- Vatandaşların temel haklarını ihlal eden bir yönetim cumhuriyet olamaz.
- Cumhuriyet özerk devlet yapılanmasının olduğu bir yönetimdir.
- Cumhuriyet çoğunluk ve azınlık konusunda eşit koruma ilkesi çerçevesinde hareket eder.
- Cumhuriyet doğrudan demokrasi değil, temsili demokrasiyi destekler.
- Cumhuriyet hükümetinin özü, erdemli vatandaşların daha büyük ortak iyilik için fedakârlık yapmaya istekli olmaları olduğuna dair *Ortak İyilik Tezini* içermektedir.

Amar'ın görüşleri çerçevesinde, cumhuriyet yönetimi sadece egemenliğin temsiline halka dayanma anlamına gelmemektedir. Bir rejim olarak cumhuriyetten beklenen; bağımsız bir devlette yurttaşların temel hak ve özgürlüklerini garanti altına alması, eşit koruma ve kamusal fayda ekseninde hareket etmesidir. Bu nedenle cumhuriyet sadece soydan gelen yönetme erkine itiraz değildir. Günümüzde demokrasiyle güçlenen cumhuriyet rejimi, siyasal özgürlüğün, kamusal müzakerenin de gerçekleşebileceği bir siyasal zemin sunmaktadır.

Cumhuriyet fikrinin Kıta Avrupası'nda yayılmasında etkili olan pek çok düşünür söz konusudur. Cumhuriyetçi düşünürlerden biri Machiavelli'dir. Machiavelli 1532 yılında yazdığı Prens isimli ve Söylevler isimli eserlerinde yöneten- yönetilenin ve devlet-toplum konularındaki görüşlerine yer vermiştir. Machiavelli (2005) kitabında, halkın prene bağlı kalması, halkın yoksulluk çekmemesi, cumhuriyetin yurttaşlardan oluşan bir orduyla korunabileceği, toplumun varlığının değişen koşullara göre devam ettirilmesinin cumhuriyet yönetimiyle mümkün olduğu görüşlerini savunmuştur. Koşullara göre yeni yöntemlerin bulunması cumhuriyet yönetiminin gelişmeci yönü hakkında da bilgi vermektedir. Machiavelli'nin cumhuriyet konusundaki görüşlerinin en özgün yönlerinden biri yurttaşlığın erdemli yönlerinden birinin, her koşulda her yöntemle devleti sürdürmek konusunda istekli olmasını savunmasında gözlemlenebilir (Callinicos, 2011, s. 56). Meşru veya ahlaki olmayan

yöntemlere de zaman zaman başvurulabileceği iddiasını içeren bu yaklaşım Makyavelizm olarak adlandırılmaktadır. Ancak kitapta cumhuriyetin ahlaki olmayan ilkelere dayandırılması değil; devletin varlığının sürdürülmesinde etik olmayan yöntemlere başvurulabilmelerinin bazen neden gerekli olduğu açıklanmaya çalışılmaktadır. Fransız Devrimi'nin önemli düşünürlerinden biri olan Montesquieu da cumhuriyeti savunan ve onun diğer yönetimlerden farkını açıklayan düşünürlerden biridir. Montesquieu'ya göre üç çeşit yönetim vardır: cumhuriyet, krallık ve istibdat. Montesquieu "*halkın tamamının ya da bir kısmının egemen gücü elinde bulundurması*" olarak tanımladığı cumhuriyeti; erdemle ilişkilendirmekte ve demokratik ve aristokratik eğilimleri çerçevesinde yönetimi biçimlendiren ve ona varoluşunu kazandıran değişkeni, yine siyasal erdemlilikle açıklamaktadır (Ağaoğulları, 2011, s. 613-619). Ulusun iradesinin oy olduğunu savunan Montesquieu, ulusa oy kullanma hakkını veren yasanın temel yasa olduğunu ve egemenliği elinde bulunduran ulusun yapabileceği her şeyi kendisinin yapması; yapamadıklarını da temsilcilerinin yapması gerekliliğine dikkat çekmektedir (Tunçay, 2020, s. 340-341). Düşünür, cumhuriyet yönetimini sadece seçime indirgememekte, aktif katılımı savunmaktadır. Cumhuriyet fikrinin ve cumhuriyetin önemli bir yönetim biçiminde değerlendirilmesinde etkili olan düşünürlerden biri de Rousseau'dur. Rousseau Toplumsal Sözleşme eserinde, egemenliği halkın temsil ettiğine vurgu yapmaktadır. Halkı bir araya gelen, yasa yapmaya hakkı olan ve egemeni kendisinden başka kimsenin temsil edemeyeceği iddiası üzerinden tanımlayan Rousseau (2006) genel irade kavramsallaştırmasıyla, kamusal faydaya dikkat çekmektedir. Rousseau (2006, s. 24) kitabında egemenliği halk oyunun yürütülmesi olarak tanımlamakta ve egemen varlığı da (genel iradeyi kasteder) sadece kendisinin temsil edebileceğini savunmaktadır. Rousseau'nun halkı egemen olarak tanımlaması, genel iradeye yaptığı vurgu ve insanın kendi kendine koyduğu yasaları özgürlükle ilişkilendirmesi, yurttaşların cumhuriyetçi erdem anlayışlarını geliştirmelerini teşvik etmiştir (Callinicos, 2011, s. 57). Kamusal fayda, ortak iyi gibi değerlerin toplumsallaşmasını ve üstünlüğüne yapılan vurgu, cumhuriyetin halkçı niteliğine de zemin oluşturmaktadır. Cumhuriyetin *Res publica* kelimesinin anlamı olduğu ifade edilmişti. M.Ö. 700'lü yıllardan itibaren çeşitli biçimlerde uygulama alanı bulan cumhuriyet yönetimi, düşünürlerin katkılarıyla bugünkü anlamına erişmiştir. Cumhuriyetin Türkiye'deki anlamı ve içeriği ise alt başlıkta değerlendirilmektedir.

Türkiye'de Cumhuriyeti Anlamak

Köklü bir yönetim biçimi olan cumhuriyet, Antik Yunan düşünürlerince devletle, Aydınlanma dönemi düşünürlerince halkla, günümüzün dünyasında ise demokrasiyle ilişkilendirilmektedir. Cumhuriyetin ne olduğu ve ne olmadığı konusunda da oldukça etkileyici bir literatür söz konusudur. Ancak bütün bu birikime rağmen, her toplumun her devletin her geleneğin kavramlara yüklediği anlam ve yönetimin niteliksel değeri farklılaşabilmektedir. Yüzyıllık bir cumhuriyet birikimine ve deneyimine sahip olan Türkiye için ise cumhuriyet kurtuluş ve kuruluşta, hem evrensel nitelikleri taşımış hem de güçlü bir paradigma olarak kuşaktan kuşağa aktarılmıştır.

Ulus Devletleşme ve Modernleşme Ekseninde Cumhuriyet

Ulus devletler, modernleşme ile bağlantısaldır. Ulus devletleşme süreci tarihsel olarak aşamalar biçiminde gerçekleşmiş, hem de toplumsal, siyasal ve ekonomik gelişmelerle süreci

şekillendirmiştir. Ulus devletler biçiminde örgütlenen modern devletlerin oluşmasında 16. ve 17. yüzyıllarda Avrupa’da gerçekleşen savaşların etkisi oldukça fazladır. Savaşın oluşturduğu mali yükün de üstesinden gelebilmek için, şiddet araçlarının rakipsiz tekelleştirilerek devletin idari, mali ve siyasi örgütlenmesini elden geçirmesi zorunlu olmuştur (Devetak, 2012, s. 145). Türkiye’de cumhuriyetin kuruluş sürecinde de etkili olan en önemli gelişme Birinci Dünya Savaşı’dır. Türkiye’nin kurtuluş mücadelesi de devletin yeniden örgütlenmesini, egemenliği ve yönetim biçimini sürece uygun biçimde güncellemesini gerekli kılmıştır. Türkiye’nin kuruluşu bir ulus devlet biçiminde gerçekleşmiştir. Ulus devlet biçiminde devletin kurulabilmesi için ise önemli unsurlardan biri kimliklerdir. Bir halk topluluğunun uzun süren beraberlikte ortak özelliklere sahip olmasıyla uluslaşma aşamasına geleceğini belirten Çeçen (2020, s. 195), bu topluluğun kendini yönetme olgunluğuna eriştiğinde hukuksal ve siyasi düzeyde örgütlenerek ulus devleti kurabileceğini belirtir. Kurtuluş Savaşı işte bu koşulların oluşmasına ve meşruiyet kazanmasına öncülük etmiştir. Hem Müdafaa-i Hukuk aracılığıyla halkın ortak amacının ve emeğinin oluşması hem de Kongreler aracılığıyla egemenliğin halk tarafından temsili, Türkiye’de ulus devletleşme sürecinin kolaylaştırıcısı olmuştur.

Cumhuriyetin ilanına giden süreçte Osmanlı Devleti’nden devralınan modernleşme birikimi ve sürecinin de etkili olduğu belirtilmelidir. Osmanlı modernleşmesinden farklı olarak cumhuriyet, devleti (Osmanlı Devleti’ni) kurtarmayı değil; devletin uluslararası alanda diğer devletlerle eşit sayıldığı, bağımsız, üniter ve modern niteliğiyle aktör olabildiği bir devlet modelini hedeflemiştir. Bu nedenle yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, çağa uygun olma yani Atatürk’ün ifadesiyle “*muasır medeniyet seviyesine erişmek*” konusunda hedefe sahiptir. 1920 yılından itibaren başlayan reform sürecinde etkili olan düşüncenin özü Türk modernleşmesinde gözlemlenebilir. Modern ve geleneksel arasında bir tercihi yansıtan modernleşme, dünle bugün arasındaki zıtlığı, gerilimi içermekte ve diyalektik bir süreç olarak; standardizasyon, konformizm ve düzeni ifade etmektedir (Sarıbay, 2004, s. 63-71). Bu nedenle modernleşme, yeni bir tezahür olarak eskiden daha iyi ve geçerli olduğu iddiasını barındırmaktadır. Modernleşme çok yönlü bir süreçtir. Modernleşmenin siyasal nitelikleri şu şekilde ifade edilebilir (Erdoğan, 2006, s. 15-36):

- Modern bir toplumda güçlü ve siyasi merkezileşmenin olduğu örgütlü bir toplum söz konusudur.
- Devlet merkezîyetçi, rasyonel, refahı hedefleyen ve seküler bir yapıya sahiptir.
- Devlet ve toplumun amaçları ortaklaştırılmıştır ve devlet-toplum ilişkisi rızaya dayalıdır.
- Modern devletler, ulus devlet biçiminde örgütlenmiştir.
- Modern devlet ve aydınlar arasında ittifak söz konusu olmakla birlikte; kamu eğitimi aracılığıyla türdeşlik ve standardizasyon hedefi vardır.

Modern devlet, siyasal gücün tekelleştiği bir devlet olarak; ulusal ekonomik yönetim, yasa yapma, uluslararası temsil, sınır kontrolü ve siyasi sadakat güçlerinin de tekelleştiği bir devlettir (Devetak, 2012, s. 145). Siyasal gücün tekel olarak örgütlenmesinde, monarşik değil ulusal bir devlet olarak örgütlenme modern devletin belirgin özelliğidir. Yasa yapma ve kamu

politikası oluşturmada bu ulusallığın izlerini görmek mümkündür. Modern devlette, devlet gücünün nasıl paylaşılacağını, hükümet paydaşlarının haklarının yasal ya da anayasal olarak tanımlandığı, geniş temsil dayanan, devlet gücünün seküler olduğu ve ulusal egemenliğin sınırlarının açıkça belirlendiği özellikleri içermektedir (Hall, 1984, s. 11). Modern devletin, geniş temsil yeteneği vardır. Kongreler dönemi ve Meclis'in Ankara'da toplanması çerçevesinde gerçekleşen dönem, toplumsal temsilin en meşru yönlerinden birini oluşturmuştur. TBMM'nin açılmasıyla fiilen, cumhuriyetin ilanıyla hukuken gerçekleşen, siyasal iktidarın ve egemenliğin modernleşme süreci, 1921 ve 1924 Anayasalarıyla modern bir devlette hukukun üstünlüğünün tesisini ve devlet güçlerinin nasıl paylaşıldığını gösterirken; rasyonel, laik ve özgün nitelikleriyle (cumhuriyetin temel nitelikleri) söz konusu modernleşmenin eksenini hakkında bilgi vermektedir.

Modern toplumun siyasal boyutunda bireyselleşmeye bağlı olarak, çoğulculuk, katılımcılık ve rasyonel otoritenin varlığına dikkat çeken Köker, bu tezahürün Batı toplumlarında liberal demokrasi olarak anlaşıldığını ve siyasal gelişmenin siyasal modernleşme anlamına gelerek; siyasal modernleşmeyle liberal siyasal demokrasinin kastedildiğini belirtir. Modernleşmenin siyasal boyutları arasında yer alan rasyonel yönetim, özellikle egemenliğin halka dayandırılması ve tanrısalıktan kurtarılmasıyla gerçekleşebilmiştir. Ancak demokrasiyle hiç tanışmamış bir devlet olan Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde demokrasi ulaşılması gereken bir hedef olarak kalmıştır. Köker'in ifade ettiği gibi modern devletle, liberal demokrasiler anlaşılabilir de kuruluşta ve izleyen yıllarda Türkiye liberal bir demokrasi niteliği gösterememiştir. Her ne kadar iki defa muhalefet partisi kurma deneyimi yaşanmış olsa da 1931 yılından itibaren tek partili yönetimin, yapılan reformların güvenliği ve geleceği için otoriter eğilimleri olduğu iddiası da söz konusudur (Karpat, 2013, s. 61). 1924 Anayasası'na 1937 değişikliği ile eklenen Atatürk Devrimi'nin altı ilkesi, devletin resmî ideolojisi olarak kimi durumlarda devletin devamlılığı adına sert tedbirleri içerecek biçimde uygulanmıştır. Cumhuriyetin korunması adına uygulanan politikalar, reformların gerçekleştirilme sürecinde de olunması sebebiyle araçtan ziyade amaç haline dönüşebilmiştir. Resmî ideolojinin amaçsallaşması devlet ve toplum arasında mesafe oluşturmuştur (Tazegül, 2005, s. 201-112). Şerif Mardin'in merkez-çevre ilişkisi olarak adlandırdığı bu analiz, bugünün Türkiye'sinde de Türk Siyasal Hayatını anlamak adına önemlidir. Cumhuriyeti kuran ve reformları gerçekleştiren kadronun ilk amaç olarak devleti yani merkezi güçlendirdiklerini (ki bunun Cumhuriyetin ayakta kalmasını sağladığını ifade eder) dile getiren Mardin (2008: 63-66), cumhuriyetin resmi tutumunun Anadolu'nun yapısını reddettiğini; ideolojinin benimsendiği kuşakların yerel, dinsel ve etnik grupları "*Türkiye'nin karanlık çağlarından kalma gereksiz kalıntılar*" olarak görüp reddetmelerinin ise; merkez-çevre kopukluğuna neden olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda en büyük eleştiri Türk Modernleşmesinin halktan kopuk ve jakoben bir nitelikte olduğunun düşünülmesi ve Fransız Devrimi'ne atfın yapılmasıdır. Bu görüşe katılmayan Kılıçbay (2019, s. 219), halkın Osmanlı Devleti'nde hiçbir zaman siyasetin unsuru olmadığını, felsefi anlamda da Osmanlı Devleti'nde böyle bir birikimin olmaması nedeniyle haliyle modernleşme taleplerinin tepeden gelmesinin kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Kılıçbay ve Mardin'in uzlaştığı en önemli başlık, devlet merkezinin güçlü bir biçimde süreci yönetmesinin Mardin'in ifadesiyle "*cumhuriyeti ayakta tuttuğu*", Kılıçbay'ın ifadesiyle "*gerekli olduğu*" dur. Dolayısıyla modernleşme sürecinde resmi

ve merkezi bir boyutun bulunması, kaçınılmaz bir tercih olarak da değerlendirilmelidir. Bu bağlamda Atatürk'ün görüşlerine yer vermek aydınlatıcı olacaktır. Türkiye'de demokrasinin vatandaşın siyasal hürriyet ve çalışmasını sağlamak, vatandaşın bilimsel, sosyal, sanat, ahlak gibi fikri alanlarda gelişmesini desteklemek gibi amaçları olduğunu ifade eden Atatürk, mümkün olan en kısa sürede milletin refaha, ülkenin bayındırlığa erişmesinde hükümetin birincil rol üstlenmesi gerektiğine dikkat çekmektedir (Atatürk ve Afetinan, 2015, s. 60-62). Çünkü Kılıçbay'ın da ifade ettiği gibi Osmanlı Devleti döneminde özne olmayan, eğitim hakkına sınırlı erişimi olan, sosyo-kültürel alanda gelişimi de sınırlı olan bir halk söz konusudur. Cumhuriyet yönetimi ile birlikte halk, kendi kaderine terk edilmemiş aksine kendi kaderinin hâkimi olabilmesi adına aydınlanmacı, eleştirel akla dayanan kamu politikalarıyla donatılırken; laiklik ilkesiyle rasyonel akıl siyasal, toplumsal, hukuksal alanda egemen kılınmak istenmiştir. Sürecin resmi bir kamu politikası biçiminde uygulanması ve kamusal müzakerenin gerçekleşmemesinin temelinde ise; hedeflenen modernleşme hareketinin daha hızlı bir biçimde sonuçlarına erişmek yer almaktadır.

Fransız Devrimi'nde ulusun ortak bir bütün olarak ele alındığı *ortaklaşma* düşüncesi devletin merkezileşmesinin hem gerekçesini oluştururken hem de farklılıkların yadsınmasına yol açmış ve bireyin yurttaşa dönüşüp ulusal iradeye bağlanması, özgürlüğün zarar görmesi olarak değil; bireyin özgürleşmesi olarak yansıtılmıştır (Ağaoğulları, 2011, s. 613-619). Cumhuriyetle birlikte reformların toplumsallaştırılması sürecinde de benzer bir deneyim yaşandığı yaygın bir kanaat olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü cumhuriyet rejimi aklı ve vicdanı hür nesilleri hedeflemiştir. Cumhuriyet ülkemizde modernleşmenin sadece siyasal iktidar ve egemenlik olarak değil; toplumsal, bireysel ve kültürel yönleriyle ele alındığı bütünlüklü bir anlayışla değerlendirilmiştir. Bu nedenle de Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim öğretim birleştirilerek; modern pozitivist eğitim sistemine geçilmiştir. Takvim, saat, ölçü birimlerinde değişikliğe gidilerek evrensel ve modern bir standardizasyona geçilmiş; kıyafet ve şapka kanunu gibi düzenlemelerle toplumsal yaşamda da modernleşmenin gerçekleşmesi hedeflenmiştir.

Türkiye'de cumhuriyet yeni bir devlet, yeni bir toplum, yeni bir insan yaratmayı amaç edinmiştir. Ancak söz konusu hedefe erişim sürecinde tek parti yönetimi, toplumu geri kalmışlıktan kurtarmak için devrimler yapsa da bu devrimlerin içselleştirilmesinde demokratik bir yönetim hayata geçirilememiş ve öncelik demokratikleşmek değil; medenileşmek olarak tezahür etmiştir (Yılmaz, 2010, s. 236). Döneme yönelik en belirgin eleştiri, modernleşmenin amaç olması ve modernleşmenin taşıdığı niteliklerin toplumla bağının oldukça gevşek olmasıdır. Bu eleştiriye yönelik diğer bakış açısı ise; Atatürk Devrimlerinin, Aydınlanma paralelinde olmasına rağmen Rönesans tabanına dayanmayıp, burjuvazinin de olmaması sebebiyle resmi devlet doktrini olarak ortaya çıkmak zorunda kalması ve bu yüzden "*halk için, halka rağmen*" biçiminde gerçekleşmesidir (Kılıçbay, 2019, s. 220). Dolayısıyla ekonomik, tarihsel ve kültürel koşullar Avrupa'yla eşdeğer hızda ve biçimde gerçekleşmediğinden Cumhuriyet Modernleşmesi kendine has niteliklere ve önceliklere sahip olmuştur.

Laiklik İlkesi ve Cumhuriyet İçin Anlamı

Anayasal bir ilke olarak hukuk sistemimize giren laiklik ilkesi belki de ilan edildiği günden itibaren Türk Siyasal Hayatının üzerinde konuştuğu kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. 1928 yılında anayasadan "*Devletin dini İslam'dır*" ibaresi çıkarılmış ve laiklik 1937

değişikliğiyle anayasal bir ilke haline gelmiştir. 1937'den günümüze de cumhuriyetin nitelikleri arasında olan laiklik ilkesi, anayasal güvencededir. Laiklik inanç ve ibadet özgürlüğünü garanti altına alan, din ve vicdan özgürlüğünü tamamlayan bir ilkedir. Din ve devlet işlerinin ayrılığı olarak tanımlanan laiklik; devletin resmi dini olmaması, devletin dinler karşısında tarafsızlığı ve eşit davranma yükümü, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılığı ve hukuk kurallarının din kurallarına uymak zorunda olmayışı anlamına gelmektedir (Gözler, 2020, s. 64). Dolayısıyla laiklik ilke olarak, inanç boyutuyla bireysel bir alana işaret etmekte, herhangi bir dine inanmayı ya da inanmamayı tercih edebilme yeteneği sağlamaktadır. Bu durum temel hak ve özgürlükler açısından oldukça önemlidir. İbadet boyutu ise, insan haklarının gelişimi çerçevesinde sınırlandırılabilir bir özgürlük olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletin laik bir devlet biçiminde örgütlenmesi, temel hak ve özgürlükler üzerinde pozitif bir katkı sunmaktadır. Devletin tüm inançlara eşit, tarafsız ve bağımsız olmasını garanti altına alan laiklik; siyasal, hukuki, toplumsal ve ekonomik alanlarda da din ve diğerler alanları birbirinden ayırır. Ancak bu durum dinin devletten bağımsızlığı biçiminde değil; devlet denetiminde bir kurum olarak dinin varlığı anlamına gelmektedir.

Dinsel referanslar yerine rasyonelliği esas alan laiklik, Türkiye'de modernleşme sürecinde önemli bir ölçüt olarak ele alınmıştır. Türkiye'de laiklik ruhban sınıfının olmamasının da etkisiyle önce felsefi bir anlayış olarak ortaya çıkmış sonrasında siyasal alana yansımıştır (Kahraman, 2008, s. 70-77). Cumhuriyet Türkiye'sinde laiklik modern ulusal kimlik yaratmanın aracı olarak ele alınmış, demokrasiyle eşdeğer bir kavram olarak yorumlanmıştır (Karadağ, 2005, s. 906). Laiklik modernleşme ve demokrasi için önemli koşullardan birini oluşturmaktadır. Ancak sadece laik bir devlet olma durumu, aynı devletin mutlaka demokrasiyle yönetildiği anlamında yorumlanamaz. Laikliğin yeni bir kimlik olarak düşünülmesinde eğitimin pozitif bilim merkezli hale gelmesi, Başbakanlığa bağlı bir kurum olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurulması, 1924'te İstanbul Üniversitesi'nde İlahiyat Fakültesinin açılması gibi yeni düzenlemeler yapılmış ve İslam'ın doğrudan reddinden ziyade, din özel alana ilişkin bir konu olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Vaner, 2009, s. 296). Halifeliğin kaldırılması, şerri mahkemelerin ilgası, mecelle yerine yeni Medeni Kanun'un kabulü de laiklik için önemli adımlar arasında yer almaktadır. Tevhid-i Tedrisat dini eğitim veren okullarla, pozitif bilimlerin okutulduğu okulların birleştirilmesini sağlamıştır. Bu durum yeni yetişen kuşakların bilimsel eğitime erişmelerine olanak tanırken; bilimin sınırları içinde düşüncelerin oluşmasına ve modern insanın yaratım sürecine katkı yapmıştır. Çünkü genel olarak modernizmin insan tasavvurunda insanın, yenilik ve değişime açık, farklı düşüncelerin çeşitliliği konusunda fikir sahibi, gelecek odaklı, çevreye egemen olabilen, davranışları kaderin belirlemediğini bilen, bilim ve teknolojiye inanan biri olma özellikleri söz konusudur (Köker, 2016, s. 42-43). Bu nedenle eğitim sisteminin laikleşmesi, rasyonel bireyin de doğuşu amacını gerçekleştirmiştir.

Yenilik, değişim, ilerleme modernleşmenin önemli boyutlarından birini oluşturmaktadır. Diğer yandan laiklik Türkiye'de Kazangil'in (2009, s. 131) ifadeleriyle iki hedefe sahipti: dini kamusal alanın dışında tutmak ve devletin dine egemen olup, onu kontrol altında tutmasıydı. Yazarların görüşleri çerçevesinde; dinin kamusal yaşamdan uzaklaştırılması ve yeni kurumların oluşturulması bu süreci gerçekleştirmiştir. Her şeyden önce din, Diyanet İşleri Başkanlığı çerçevesinde Başbakanlık seviyesinde, devlete bağlanmış bir kurum haline

gelmiştir. Tekke ve zaviyelerin kapatılması toplumsal yaşamın organizasyonunda katkı sağlarken; dinsel eğitim yine devletin belirlediği sınırlar içinde gerçekleşmiş ve yetişen kuşaklar bu yeni değerlerle yoğrulmuştur. Cumhuriyetin diğer niteliklerinde olduğu gibi, Atatürkçü laikliğin de özgün yönleri olduğuna dikkat çeken Giritli; bu laiklik anlayışının dindarlığa karşı olmadığını, hurafe ve batıl inançlara, İslam dininin saptırılmasına ve sömürülmesine karşı olduğunu belirtirken; bu yüzden devlet tarafından dini kurumların organizasyonu ve toplumsal alandaki sınırların belirlendiğini belirtmektedir (Kocatürk ve Feyzioğlu, 1987, s. 228).

Laiklik düşünce özgürlüğü bağlamında demokrasinin, ümmeti değil ulusu esas alması nedeniyle milliyetçiliğin; bilim ve gelişme bağlamında devrimciliğin ve halkın isteklerin gerçekleştirilmesi çerçevesinde halkçılığın ön koşuludur (Tayhani, 2009, s. 527). Bu nedenle laiklik Türkiye açısından salt hukuki bir nitelik arz etmemektedir. Bu görüşü destekleyen biçimde Yargıtay'ın 2004/206 numaralı kararında *“Laiklik ilkesi Türkiye Cumhuriyeti'nin öz ü ve iskeletidir. Bu ilke korunduğu sürece değişik din, mezhep ve düşünceye sahip toplum kesimleri barış içinde yanyana yaşayabilirler. Diğer bir deyişle laiklik, toplum barışının (kamu düzeni) ve ulusal birliğin vazgeçilemez koşuludur”* ifadelerine yer verilmektedir. Dolayısıyla laiklik Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyetin nitelikleri arasında yer alan laiklik ilkesi, modernleşme sürecinde yol gösterici bir ilke olarak değerlendirilmiştir. Osmanlı Devleti'ndeki dinsel egemenlik anlayışından, yasalardan ve kurumlardan tamamen farklı biçimde kurulan Cumhuriyet Türkiye'sinde rasyonel, pozitivist, hukuki ve bilim ekseninde bir dönüşüm söz konusu olmuştur. Modernleşmede araç olarak ele alınan laiklik olgusu konusunda da tabandan gelen laikleşme talebi söz konusu değildir. Bu nedenle laik değerlerin reformlara yansımaları toplum nezdinde septik değerlendirilen bir niteliğe sahiptir. Zaman zaman tek parti yönetiminin otoriter eğilimleri, bu septik bakış açısının derinleşmesine de neden olmuştur. Türkiye'de laiklik, son yıllara kadar rejime yönelik tehdidin olduğu her dönemde kendisine başvuru bir ilke olarak karşımıza çıkar (Kahraman, 2008, s. 70-77). Kuruluştan günümüze dinsel nitelikli isyan ve toplumsal protesto hareketlerinde laiklik ve dindarlık, ilerencilik ve gericilik, modern olan ve olmayan gibi sınıflandırma aracına da dönüşen laiklik ilkesi, yeniden anlamlandırmaya ihtiyaç duyulan kavramlardan biridir. Ancak Ortaylı'nın (2019, s. 187) da vurguladığı gibi Türkiye'de siyasal modernleşmenin Batı toplumlarındakine benzer biçimde gelişebilmesinde laik ideolojinin payı vardır ve gelişim anında; ideolojik değişimin yapısal değişime hız verip onu yönlendirebileceği tarihsel açıdan oldukça fazla örneklerle sabittir.

Halkçılık ve Devletçilik Ekseninde Cumhuriyet

Türkiye için cumhuriyet rejimi, geleneksel ve çağdaş arasındaki tercihlerin tam da merkezinde yer almaktadır. Türk modernleşmesinin kurumsal, hukuki ve toplumsal dönüşümlerde oynadığı role, yapılan reformlara, alınan kararlara yönelik toplumsal bir konsensüs her koşulda oluşmamış olsa da cumhuriyet halkın rüştünü ispat da ettiği bir zemine işaret etmekte ve kabul görmektedir. Bu nedenle Türk modernleşmesinde cumhuriyet *“halkın yönetimi”*, *“halk tarafından yönetim”* ama bazen de *“halka rağmen yönetim”* biçiminde gerçekleşmiştir. Kurtuluş Savaşı ve gerçekleşen kongreler, ulusal bir bilinç ekseninde halkın kendi kaderlerini tayin etmesinden başka bir çaresi olmadığını da göstermiştir. Tarihsel olarak

irdelendiğinde tebaanın halka, nesnenin özneye, padişah iradesinin milli iradeye dönüşümünde bağımsızlık fikri önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Halkın kendi kaderini tayin edebilmeye muktedir olduğunun farkına varılmasında Atatürk'ün Samsun'a çıkmasının ve halk mücadelesini örgütlemesinin büyük bir payı vardır. Amasya Genelgesi'nde, "*Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır*" biçiminde ifade edilen kurtuluş yönteminde, millet hâkimiyeti ve milli iradenin kurtuluş için en başat aktör olarak ele alındığı görülmektedir (Dal, 1985, s. 97-110).

Cumhuriyetin halkla kurduğu ilişkinin birkaç özelliği vardır. Bu boyutlardan biri Kurtuluş Savaşı'nın halk mücadelesine dönüşerek, halkın özneleşmesidir. Amasya Genelgesi'nin komutanlarca imzalanması, milli mücadelenin kişisellikten çıkarılıp halk mücadelesine dönüşmesini sağlarken; mücadeleye meşruiyet kazandırmıştır (Özcan, 2013, s. 69-82). Diğer yandan Amasya Genelgesi'yle vurgulanan ve kurtuluş yöntemi olarak ortaya çıkan millet iradesi, kuruluşun da meşruiyet kaynağıdır. Milli bir kongre olan Erzurum Kongresi'nde Anadolu'da kurulacak ve milletin temsil edildiği Meclis'ten ve millet iradesinin hâkim kılınmasından; Sivas Kongresi'nde ise vatanın bütünlüğü bağlamında Misak-ı Milli sınırlarından taviz verilemeyeceği ilan edilmektedir (TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, 2015). Misak-ı Milli, Cumhuriyet Türkiye'sinin ulusal sınırlarının ifadesi olarak; üniter yapılı ulus devletin belirlenmesi anlamına gelmiştir. 23 Nisan 1920'de "*Egemenlik kayıtsız, şartsız Milletindir*" ifadesiyle TBMM'nin açılışında ve anayasalarımızda yer alan ulusal egemenlik ilkesi; cumhuriyeti temsil etmektedir. Egemenlik 1921 ve 1924 Anayasalarında TBMM tarafından temsil edilirken; sonrasında TBMM millet adına egemenliği temsil eden kurumlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de kurtuluş ve kuruluşun birlikte gerçekleşmesi, ulusal kurtuluşun meclis üstünlüğüne dayalı bir yönetimle gerçekleşmesi, millet ve meclis iradesini bütünleştirmiştir (Teziç, 2012, s. 108-110). Bu nedenle Meclis tarafından dile gelen her düzenleme millet iradesinin yansıması olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlam Bülent Tanör tarafından da milli kongre dönemine dayandırılarak açıklanmaktadır. Tanör'e (2016, s. 326) göre kongreler dönemi bağımsızlığın iç siyasal yapısını ve ön koşullarını "*ulusal kimlik, halkın yeni kurumlara içten rıza göstermesi ve toplumsal dayanışma*" temelinde oluşturmuştur. Bu durum devletin kuruluş ve kurumsallaşma sürecinin de meşruiyetini oluşturmuştur.

Cumhuriyetin halkla kurduğu ikinci ilişkinin özelliği ise, halkın anlamına dair bir dönüşümdür. Osmanlı Devleti'nde avam ve havas (sarayla ilişkili) olarak sınıflandırılan ve kategorize edilen insan topluluğu cumhuriyetle birlikte halk olarak değerlendirilmiş ve kitleler eşit haklarla donatılmıştır (Yardımcı, 2012, s. 1). Ulus devlet anlayışının yansımaları bağlamında, Cumhuriyet Türkiye'sinde siyasal kimlik yeniden oluşmuştur. Çünkü Osmanlı Devleti heterojen nitelikte, çok dinli, çok dilli ve çokkültürlü bir niteliğe sahipti. Çokkültürlü bu sistem içinde toplum, Millet Sistemi'ne göre toplumsal tabakalara ayrılmıştı. Tanzimat Dönemiyle başlayan modernleşme süreci, tebaanın "*Osmanlı tebaası*" biçiminde dinsel ayırım gözetilmeden değerlendirilmesini sağlamıştır. Milliyetçiliğin yükseldiği bu dönemde çokkültürlülük, Osmanlı Devleti'nin dağılmasının önüne geçememiş aksine, Kurtuluş Mücadelesinin ulusal bir halk hareketine dönüşmesine katkı sunmuştur. Bu süreçte milliyetçilik, halkın devletle bütünleşmesini sağlayan ve halkı özneleştiren ve ötekenden ayıran, ulusal aidiyetle yurttaşlığı özdeşleştiren bir rol üstlenmiştir (Erdoğan, 2015, s. 378).

Milliyetçilik, ulusal bilinç ve kimlik oluşturma sürecinin önemli unsurlarından biridir. Milliyetçilik cumhuriyet için de kurucu unsurlardan biridir. Ancak Türkiye’de milliyetçilik kişileri birbirine eşitleyen, ırkçı olmayan ve birlikte yaşama isteği duymayla anlam kazanan bir nitelik taşır. Sübjektif millet anlayışına dayanan ve anayasal bir ilke olan bu yaklaşım Atatürk Milliyetçiliği olarak tarif edilmektedir. Atatürk Milliyetçiliği tam bağımsızlık, çağdaşlık, laiklik ve bilimsellik özelliklerini taşımaktadır (Avcı, 2003, s. 69-75). Ayrıca Atatürk Milliyetçiliği, ülke ve ulus bütünlüğünü, dayanışmayı, bütünleştirmeyi ve eşitliği sağlamayı hedefleyen bir paradigmaya sahiptir (Tunç & Bilir, 1998, s. 205-211). Atatürk Milliyetçiliği birlikte yaşama iradesinin gösterildiği, ortak çabanın harcandığı, emperyalizme karşı mücadele içinde gelişen, eşitlikçi ve tam bağımsızlığı esas alan bir toplum idealidir.

Cumhuriyetin halkla kurduğu ilişkinin bir diğer özelliği halkçılıktır. Cumhuriyetin millete ve halka dayanmasının yanında halk içinliği de onu özgün kılan yönlerden biridir. Çünkü Cumhuriyet Türkiye’sinin kuruluşunda ve yükselmesinde halkçılık ilkesi toplum içinliğin en açık tezahürlerinden biridir. Atatürk’e göre halkçılık, devlet ve millet bütünlüğünü meydana getiren, imtiyazsız, sınıfsız bir toplum formülü sosyal kaynaşmanın bir ifadesidir (Giritli, 1991, s. 185). Atatürk halkı bir bütün olarak değerlendirmektedir. Atatürk için halkın layık olduğu bir rejimdir cumhuriyet. Bu nedenle de halkın “*hak ettiğine erişmesinde*” halkçılık önemli bir işlevi yerine getirmektedir. 1931 yılındaki kongrede halkçılığın nasıl değerlendirildiğini Giritli (1991, s. 187) şu şekilde özetlemektedir:

- Halk irade ve hâkimiyetin kaynağıdır.
- Yasa önünde mutlak bir eşitlik söz konusudur, hiçbir biçimde imtiyaz tanımayanlar halkçidir.
- Halk ayrı sınıflardan oluşan bir yapıda değildir; toplumsal yaşamda işbölümü ekseninde ayrılmış bir bütündür.
- Partinin görevi sınıf kavgaları yerine toplumsal düzen ve dayanışmayı sağlayabilmektir.

Mardin (2008, s. 225) de Atatürk’ün halk egemenliğine yaptığı vurguyu hatırlatmakta ve halkı bir tohuma benzeterek; dayanışma ekseninde gelecek için bir ideal oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Bu yönüyle Cumhuriyet Türkiye’si, tebaa olarak değerlendirilen kulların; ortak çaba ve özveriyle, önce siyasal bir özne sonra eşit yurttaşlar olmasına olanak tanımıştır. Geçmişte ulusal kurtuluş için harcanan ortak çabanın bugün ve gelecekte de dayanışma içinde olması gerektiği düşüncesi söz konusudur. Bu nedenle halkçılık ilkesinde her yurttaş aslında özgün bir birey olarak değil; halkın içinde kimlik bulan Cumhuriyet yurttaşıdır. Halk teriminin sosyal sınıflardan bağımsız eski düzene karşı olan herkesi kapsadığını dile getiren Ahmad (2006, s.115), amacın halkın devletini kurmak olduğunu ifade etmektedir. Yapılan reformların esasında amacı da cumhuriyetin kurumsallaşma süreci de halk içinliğiyle özgün bir nitelik kazanır. Köker’in (2016, s. 145) Cumhuriyetin en anlamlı ilkesi olarak nitelendirdiği halkçılık ilkesi analizinin, yazara göre üç boyutu söz konusudur: siyasal boyut olarak halkın yönetime katılması; kültürel boyut olarak halkın değer ve özelemlerinin değişim sürecinde nasıl korunacağı; sınıfsal boyut ise sosyal sınıfın yapısal özellikleri nedeniyle sınıflar sorunu karşısındaki tutumudur. Yazarın görüşlerinde en öne çıkan boyut toplumsal sınıflar

konusudur. Zira Osmanlı Devleti sanayileşme ve sermaye birikimini gerçekleştirememiştir. Bu durumun en önemli sonucu burjuvazi sınıfının olmamasıdır. Cumhuriyet yönetimi de zaten Osmanlı Devleti'nde tam anlamıyla var olmayan sınıf anlayışını desteklememektedir. Cumhuriyet sınıf anlayışının gelişimi yerine halkçılık ilkesiyle sınıfsız, imtiyazsız bir toplum hedeflemiştir. İzmir İktisat Kongresi de sınıf esaslı değil; meslek esasına göre örgütlenmiştir ve mesleklerin gelişmesi desteklenmiştir. Dolayısıyla Cumhuriyet, İzmir İktisat Kongresi'yle toplumsal sınıfların oluşmasına da destek olmak zorunda kalmıştır. Ancak burada halkçılık, sınıfsal çıkarların göz ardı edilerek, ortak faydanın yani kamusal iyiliğin öncelenmesinin gereğini vurgulamıştır. Bu nedenle halkçılık ilkesi ısrarla sınıfsızlık vurgusu yapmaktadır. Cumhuriyetçilik ilkesiyle özdeşleşen halkçılık için de bu durum teorik olarak geçerlidir. Zira cumhuriyetçi hukuk teorisi, yasaların ve devletin her zaman ulus halkının veya vatandaşlarının ortak iyiliğine veya kamuoyuna hizmet etmesi gerektiği doktrininden doğmaktadır (Sellers, 2003, p. 6-16). Dolayısıyla toplumsal fayda, bireysel ve sınıfsal faydadan önceliklendirilmiştir.

Devletçilik ilkesi de halkçılıkla özdeşleşen ve ortak kaygıları taşıyan bir kalkınma hamlesi olarak değerlendirilebilir. Türkiye, Osmanlı'nın borçlarını devralmanın yanında, ekonomik bir birikim de devralmamıştır. Bu nedenle 1923 İzmir İktisat Kongresi, Cumhuriyetin sosyal refahı, kalkınmayı ve sanayileşmeyi de desteklemesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Kongrede yurt içinde hammadde yetiştirilebilen sanayi dallarının oluşturulması, zanaat tipi üretimden fabrika ve büyük üretim yapabilen işletmelere geçişin sağlanması, özel sektörün var olmadığı alanlara devletçe yatırımların yapılması, sanayinin, devlet bankasının kurulması ve yabancı tekellerden kaçınılması gerektiği gibi temel kararlar alınmıştır (Koç, 2000, s. 145-167). Devletin siyasal bağımsızlığı kadar ekonomik bağımsızlığının da önemli olduğu ve kurtuluşa olduğu gibi kalkınmanın da yine ortak çaba gerektirdiği dönemin ekonomi politikasında gözlemlenmektedir. 1923-1929 yıllarını Boratav (1995, s. 38) "*yeniden inşa*" olarak isimlendirmekte tarıma yönelik olumlu politikalar sayesinde ekonominin yeniden inşasının gerçekleştiğini ifade etmektedir. Aşar Vergisinin kaldırılması, Ziraat Bankasının çiftçilere daha kolay kredi vermesinin sağlanması, hammadde ülkede bulunan ürün üretimin teşviki gibi uygulamalar sonucunda bu dönemde fabrikalar kurulmuş ve Türkiye'de tarım sektörü üretimi sabit fiyatlarla % 115 artmıştır (Sarıçoban. 2020, s. 228). Cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılından küresel ekonomik kriz olan 1929 yılına kadar geçen sürede gösterilen başarıyı ekonomi ve alt yapı devrimi olarak niteleyen Sarıçoban, GSMH içinde tarım, sanayi ve hizmetler sektörünün büyüme hızlarını değerlendirmiş ve şu sonuçlara ulaşmıştır: 1923 yılında tüm sektörler – hızdayken; 1929 yılında tarım sektörü % 42,6; sanayi sektörü 1924'te % -7,1'den % 3,8'e ulaşmış ve hizmet sektörü % 5,7 büyüme hızına sahip olmuştur (Sarıçoban 2020, s. 232). Bu dönemde sanayileşme hamlesi istenilen oranda gerçekleştirilememiştir. 1929 Ekonomik Krizi ise Türkiye'de devletçilik uygulamalarının hayata geçirilmesinde etkili olmuştur. Birinci Beş Yıllık planla 5 temel alanda sanayileşme hamlesi gerçekleştirilmek istenmiştir. Bu planla birlikte 1927 yılında % 4,86 olan işlenmiş arazi 1934'te % 10,2'ye çıkmış; sanayi sektörünün payı % 17'yi geçerek iç talebin % 80'ini karşılamayı başarmış; ihracat %15'ten % 44'e ulaşmıştır (Durmuş ve Aydemir, 2016, s. 162-166). Söz konusu ekonomik veriler irdelendiğinde bu dönemin en büyük başarılarından birinin ekonomik verilerdeki iyileşme olduğu söylenebilir. Devletçilik 1929 Ekonomik Krizinde alternatif bir ekonomi politikası olarak karşımıza çıkmış ancak; politika başarılı olunca izleyen yıllarda Türkiye

ekonomisinde diğer kalkınma planlarına yer verilmiştir. Türkiye’de devletçiliğin bir sentez olarak ortaya çıktığını ifade eden Eroğlu (1988, s. 357-361), devletçiliğin; devlet müdahalesini ve planlı ekonomiyi zorunlu kıldığını, özel ve kamu işletmelerinin dengeli biçimde kurulmasını gerektirdiğini belirtmektedir. Devletçi ekonomik model kamusal iyiliği esas alan bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletçilik, ülke ekonomisinin temel yapısının kurulması ve ekonomik bağımsızlık konusunda kazançlar sağlamış, ülkenin kendi kaynaklarıyla kalkınabileceğini ve sanayileşebileceğini göstermiştir (Tanilli, 2007, s. 85). Hem küresel ekonomik kriz hem Osmanlı’dan devralınan miras ve dış borçlar Cumhuriyetin en zorlu sınavlardan birini vermesine neden olmuştur. Ancak bu süreçte Cumhuriyet Türkiye’si kendi kendine yetebilmeyi, üretimi gerçekleştirebilmeyi ve ekonomik açıdan da bağımsız olabilmeyi başarmıştır.

Türkiye’de Cumhuriyetin Nitelikleri Bağlamında Cumhuriyet

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş sürecinde de cumhuriyet rejimi, sadece bir yönetim biçimi olarak değerlendirilmemiştir. Cumhuriyet, soy üzerinden devam eden monarşik rejimin karşıtı ve halkın iradesinin yansımasıdır. Kurtuluş Savaşı’nda halkın egemen bir güç haline gelmesi, egemenliğin kaynağını oluşturması; cumhuriyet rejiminin de yeni kurulan Türkiye’ye uygun bir yönetim biçimi olmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye’de egemenliğin kaynağının değişmesi 1920’de TBMM’nin açılışıyla söz konusu olmasına rağmen, Cumhuriyet 29 Ekim 1923’te ilan edilmiştir.1920’den itibaren gerçekleştirilen modernleşme reformları, cumhuriyetin rasyonel ve devlete uygun bir yönetim biçimi olarak kabul edilmesinde kolaylaştırıcı bir etki yaratmıştır. Tanör (1998, s. 196-198) cumhuriyete giden dinamikleri dönemin tarihsel süreçlerini de içerecek biçimde üç siyasal durum üzerinden açıklamaktadır: anayasal-siyasal tıkanıklığı aşmak, hükümet oluşturma ve sürdürme zorluğunun üstesinden gelmek ve yönetimin açığa kavuşturmadır. Böylelikle cumhuriyetle devlet başkanlığı makamı oluşturulmuş, yasama ve yürütme ilişkisi ile zaten fiilen varlık gösteren halk egemenliği, hukuki olarak da anayasada devletin yönetim biçiminde yer almıştır. 1 Kasım 1922’de Hilafet ve Saltanatın birbirinden ayrılması ve saltanatın kaldırılması, egemenliği temsil etmeyen padişahın yönetme yetkisinin de hukuki olarak olmadığını kanıtlamış ve henüz ilan edilmemiş olsa da cumhuriyet, yeni bir yönetim biçimi olarak varlığını göstermiştir. 1923 yılında ise yönetim biçimi olarak cumhuriyetin ilan edilmesi başkentin Ankara olması ile devlet kurulmuştur. Cumhuriyet Türkiye için, varoluşsal bir anlam içermektedir. Atatürk’e göre cumhuriyet Türk Milleti’ni ileriye götürecektir bir rejimdi, millet kararı ve ordunun kahramanlığıysa cumhuriyet rejiminin güvencesiydi (Erdoğan, 1999, s. 219-228). Cumhuriyet iktidarın kaynağını, egemenliğin kullanım biçimini değiştiren bir yönetim biçimi olarak, devrimci bir niteliğe sahiptir. Cumhuriyet reşit bir millet olmak anlamına gelmiş ve devrimin özünü oluşturmuştur (Hatipoğlu, 2012, s. 138-139). Cumhuriyet rejimi ulusal kurtuluş mücadelesinde verilen emektir. Aynı zamanda Türkiye’de cumhuriyet çağa uygunluğu da temsil etmiştir. Bu nedenle cumhuriyetin ilanı ile birlikte; anayasal ilkelere, hukukun üstünlüğüne ve demokratik değerlere vurgu yapılmış ve Türk modernleşmesi evrensel ilkelere birlikte özgün değerler içererek cumhuriyetin bir kimlik haline gelmesini sağlamıştır. Türkiye’de cumhuriyetçilik, etnik köken ya da din ayrımı gözetmeksizin tüm insanların kanun önünde eşitliğini vurgulamaktadır (Karimi, 2021, s. 10-14). Bu vurgu başta anayasa olmak üzere, hukuki düzenlemelerin tamamında gözlemlenebilmektedir.

Cumhuriyet rejimi, Türkiye’de anayasal ilkeler çerçevesinde de özgün bir niteliğe sahiptir. 1924 Anayasası’nda gerçekleştirilen 1937 değişikliği ile Türkiye’de devlet, cumhuriyetçi, halkçı, milliyetçi, inkılapçı ve laik niteliklere sahipti. Bu dönemde devletin kurumsallaşma sürecinde yapılan reformların ve siyasal, sosyal, ekonomik ve toplumsal yaşamın düzenlenmesinde söz konusu ilkelerin egemen olduğu belirtilmelidir. Modernleşme sürecinin temel eksenini, tek parti döneminde cumhuriyetin nitelikleri oluşturmuştur. 1961 Anayasası’nda cumhuriyet, insan haklarına dayanan, laik, milli, demokratik sosyal bir hukuk devleti olarak; 1982 Anayasası’nda ise insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla Türkiye’de cumhuriyet sadece bir yönetim biçimi değil; temel nitelikleriyle bir kimliktir. Bu kimliğin özü her dönemde gerçekleşen dayanışma, ortak değerlere olan bağlılık ve bir miras olarak alınan cumhuriyettir. Atatürkçü düşüncenin cumhuriyetçilik boyutu, padişahın kişisel yönetimini ortadan kaldırmış; milliyetçilik boyutu toplumun kendi amaçlarını üretmesini sağlamış; halkçılık, sekülerizm ve reformculuk boyutu da bu amaçları üretecek kriterleri oluşturmuştur (Heper, 2006, s. 121). Bu nedenle Cumhuriyet birçok bağlamda ele alınmalıdır. Toplumsal ve bireysel gelişimin önündeki engeller, cumhuriyetin mücadele alanı olmuştur. Siyasal, toplumsal, kültürel değerlerin yeniden değerlendirilmesi ve cumhuriyetle uyumunun yakalanması hedeflenmiştir. Bu nedenle de öncelikle hukuksal düzenlemelere başvurulmuş ve eğitim hakkının, siyasal haklarının, medeni hakların tabana yayılmasıyla cumhuriyetin hedeflediği vatandaş yasal düzeyde oluşturulmuştur.

Tanör (1998, s. 202-204) cumhuriyetin üç önemli anlamına dikkat çekmektedir; ilk olarak cumhuriyet anti-emperyalist savaş zaferi ile kurulan ve demokrasiye dayanan bir yönetimdir; ikinci olarak Türkiye’de cumhuriyet demokrasi ve hürriyet övgüsü içerir ve üçüncü olarak *“Atatürk’ün benim en büyük eserim”* olarak ifade ettiği cumhuriyet Türk Devrimi’ne dayanır. Bu bağlamda cumhuriyet ulusal kurtuluş mücadelesinin zaferle sonuçlandığı yönetim biçimi olarak yeni bir rejimi ifade etmiştir. Diğer yandan cumhuriyet otoriter değil; aksine demokrasinin değerlerine vurgu yapan, bunun önemini açıklayan ve toplumsallaştırmaya çalışan niteliğe sahiptir. Üçüncü olarak ise; cumhuriyet devrimci bir dönüşüm yaratarak, nitelikleriyle yol gösterici olmuştur. Ancak köklü bir paradigma değişimi yaratan cumhuriyetin reform süreci kimi dönemlerde ve politikalarda halk açısından zorlayıcı olarak algılanmıştır. Her köklü değişim, zorlu bir süreçtir. Cumhuriyetle birlikte halk yeni bir kimlik kazanmış ve bu yeni kimliği, cumhuriyetçilik, laiklik, halkçılık, devrimcilik, milliyetçilik ve devletçilik oluşturmuştur. Egemenliğin sınırlandığı, anayasal güvenceye alındığı, halka dayandırıldığı cumhuriyet, *“halk için”* kamusal iyiyi önceleyen, ortak hedefi oluşturan ve devletten kopuk olmayan bir perspektif geliştirmiştir. Bireysel iyiliği, kamusal iyiden üstün tutmayan bu paradigma, hızlı ve çağa uygun politikaları hayatın her alanında yürütmeyi hedeflemiştir. Bu nedenle cumhuriyet, çok yönlüdür. Yüzyıllık süreçte hükümetler zaman zaman meşruiyet krizleri yaşamış olsalar da cumhuriyet, ortak bir emek ve miras olarak varlığını sürdürmüş ve demokratik cumhuriyet hedefi varlık göstermiştir.

Sonuç

Halkın egemen olduğu ve meşruiyetini halkın egemenliğinden alan cumhuriyet yönetim biçimi, yüzlerce yıllık bir tarihselliğe sahiptir. Bu tarihsellik cumhuriyet yönetiminin ne olup

olmadığı konusunda siyasal bir birikim oluşturmuştur. Bugünün dünyasında pek çok devlet çeşitli hükümet biçimleri ve farklı demokratikleşme düzeyleriyle cumhuriyetle yönetilmektedir. Türkiye içinse cumhuriyet, yüzyıllık bir tecrübeye ama güncel bir birikime sahiptir. Türkiye’de cumhuriyet, hem kurtuluş hem de kuruluş sürecinin önemli bir çıktısı olarak ele alınabilir. Kurtuluş mücadelesinde halk kendi kaderini kendisi tayin etmiştir. Atatürk liderliğinde sürdürülen milli mücadele ve özellikle kongreler dönemi, cumhuriyetin şekillendiği bir süreci yansıtır. Kurtuluş Savaşı, ulusal bir mücadeleye ve ulus kimliğinin oluşmasını sağlarken; egemenliğin kaynağının halka geçişi bu süreçte koşulların da etkisiyle sancılı geçmemiştir. 1920’de TBMM’nin açılışı ve 1923’te cumhuriyetin ilanı ile fiilen de işlerlik kazanan cumhuriyet, her anlamda dönüştürücü bir etkiye sahiptir.

Cumhuriyetle birlikte yaşanan ilk dönüşüm kuşkusuz egemenlik anlayışının değişimidir. Zillullahi fil alem sıfatını kullanan ve “Tanrının yeryüzündeki gölgesi” olduğu kabul edilen padişahın yönettiği, egemenliğin Tanrısal iradeye dayandırıldığı meşruti yönetim sona ermiştir. İkinci dönüşüm çokkültürlü imparatorluğun çözülmesiyle birlikte Türkiye’nin ulus devlet biçiminde kurulmasıdır. Modern bir devlet örgütlenmesi olan ulus devlet, cumhuriyet yönetimiyle uyumlu niteliğe sahiptir. İktidarın merkezileşmesi, rasyonalite, devletçi ekonomi, vatandaşlık, insan hakları gibi değerlerin ulusal bir kimlik ve ulusal hedefler, kamusal fayda ekseninde yeniden organizasyonunda cumhuriyetin ulus devlet biçiminde kurulması kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olmuştur. Söz konusu iki dönüşüm diğer devletler için de benzer bir zemin oluşturmaktadır. Ancak Türkiye için cumhuriyet daha derin bir anlama sahiptir. Çünkü Türkiye’de cumhuriyet modernleşme ile bütünleşmiştir. Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma hedefini destekleyecek biçimde, Türk modernleşmesi çok yönlü ve çok boyutludur. Siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşamı dönüştüren bir perspektifte ele alınmıştır. Alfabenin, takvimin, ölçü birimlerinin, kılık-kıyafetin de topyekûn değiştiği bir modernleşme süreci, hem kamusal alanı hem de özel alanı yeniden düzenlemiştir. Temel hak ve özgürlüklere eşit erişimi hedefleyen, kültürel ve toplumsal değişimi özendiren cumhuriyet reformları, rasyonel bireyin yaratım sürecini desteklemiştir. Hukuksal düzenlemelerle hem cumhuriyetin kurumsallaşma düzeyi hızlandırılmış hem de devlet birey ilişkileri hukuksal zemine çekilmiştir. Cumhuriyet Türkiye’de laik ve halkçı niteliğiyle öne çıkmaktadır. Din ve vicdan özgürlüğünün evrensel ölçülerde özel alanın bir parçası olarak ele alındığı, dinin bir kurum olarak devlete bağlandığı, Osmanlı Devleti’ndeki dini kurumların lağvedildiği ve inanç sömürsünün önüne geçilmek istenmesiyle anlamlandırılan laiklik ilkesi, kimi zaman kendisine septik bir yaklaşımın olduğu reform süreçlerinin başat unsuru olmuştur. Benzer biçimde cumhuriyet reformları halk içinliğiyle de öne çıkmaktadır. Cumhuriyetle özne olan halk, türdeş bir bütün olarak ele alınmış, ortak hedef doğrultusunda, ortak iyilik için yönlendirilmiştir. Cumhuriyetin kurumsallaşma sürecinde zaman zaman sertleşen politik ve yargısal tutum, merkez ve çevre arasındaki yani halk ve devlet arasındaki mesafeyi artırmıştır. Kuruluş ve kurumsallaşma sürecinde de bugün de demokratik cumhuriyet hedefi söz konusudur. Cumhuriyet daha kapsayıcı ve demokratik oldukça, halkçı niteliği güçlenebilecektir.

“Kurtuluş ve Kuruluşta Cumhuriyetin İzleri” Başlıklı Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

	Bu çalışma “Araştırma ve Yayın Etiği” değerlerine uygun olarak hazırlanmış ve intihal kontrol programında kontrol edilmiştir. Çalışmanın tüm sorumluluğu yazara aittir.
Bilgilendirme	Herhangi bir bildiri veya tezden üretilmemiştir.
Yazar Çıkar Çatışması Beyanı	Çıkar çatışması yoktur.
Yazar Katkı Oranı Beyanı	“Kurtuluş ve Kuruluşta Cumhuriyetin İzleri” başlıklı çalışmayı şahsım Sıla SABANCILAR EREN, tek başıma hazırladığımı beyan ederim.
Teşekkür	Çalışmayı destekleyen kurum/proje bulunmamaktadır.
Etik Kurul Onay Belgesi	Etik Kurul onayı alınmasına gerek yoktur.
Ölçek İzni	Ölçek izni alınmasına gerek yoktur.

Kaynakça

- Afetinan, A., Atatürk, K. (2015). *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Ağaoğulları, M. A. (2011). *Sokrates' ten Jakobenlere: Batı'da Siyasal Düşünceler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ahmad, F. (2006). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Amar, A. R. (1993). The Central Meaning of a Republican Government: Popular Sovereignty, Majority Rule, and the Denominator Problem. *U. Colo. L. Rev.*, 65, 749.
- Avcı, C. (2003). *Atatürk'ün Milliyetçilik Anlayışı*. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınevi.
- Aydın, R. (2018). Ulus, Uluslaşma ve Devlet: Bir Modern Kavram Olarak Ulus Devlet. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(1), 229-256.
- Badiou, A. (2016). Twenty Four Notes on The Uses Of Word “People”. Butler, J., Didi-Huberman, G., Khiari, S., Rancière, J., & Bourdieu, P. (Ed.). *What is a People?* (Vol. 50), New York: Columbia University Press.
- Başvekalet İstatistik Genel Direktörlüğü. (1935). *1935 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu Vilâyet, Kaza, Şehir ve Köyler İtibarile Muvakkat Rakkamlar*. Ankara: Ulus Basımevi.

- Boratav, K. (1995). Türkiye İktisat Tarihi 1908–1985. 5. Basım. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Callinicos, A. (2011). *Toplum Kuramı. Tarihsel Bir Bakış* (Çev. Tezgiden, Y.). İletişim Yayınları: İstanbul.
- Çeçen, A. (2020). *Ulus Devlet Türkiye Cumhuriyeti*. Ankara: Astana Yayınları.
- Çeçen, A. (1994). *Atatürk ve Cumhuriyet*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Dal, K. (1985). Milli Egemenlik ve Temsili. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 2(4), 97-110.
- Devetak, R. (2012). The Modern State. Devetak, R., Burke, A. (Ed.), *An Introduction to International Relations*, (p. 134-147). Cambridge: Cambridge University Press.
- Dundes, A. (2003). Halk Kimdir? (Çev. Ekici, M.), Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar. Ankara: Milli Folklor Yayınları.
- Durmuş, S., Aydemir, N. K. (2016). Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomisi (1923-1938). *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(12).
- Ekici, M. (1999). Halk, Halk Bilimi ve Halk Bilgisi Üzerine Bir Deneme. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 3(2), 183-191.
- Erdoğan, M. (2015). *Anayasal Demokrasi* (Vol. 7), 12. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Erdoğan, M. (2006). *Aydınlanma Modernlik ve Liberalizm*. Ankara: Orion Yayınevi.
- Erdoğan, M. A. (1999). Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyet Fikri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 15(43), 219-228.
- Eroğlu, H. (1988). Atatürk ve Devletçilik. *Bellekten*, 49(194), 357-372.
- Giritli, İ. (1991). Atatürk ve Halkçılık. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 7(20), 181-188.
- Gözler, K. (2000). *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Hall, S. (1984). The State In Question. *The Idea of the Modern State*, 1-28.
- Hatipoğlu, A. (2012). *CHP'nin ideolojik dönüşümü: Kemalizmden Sosyal Demokrasiye*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Heper, M. (2006). *Türkiye'de Devlet Geleneği*. Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- İnan, A. (2018). *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk devrimi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kahraman, M. (2008). Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'de Laiklik/Secularism in the European Union Countries and Turkey. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 57-77.
- Karadağ, A. (2005). Din-Devlet İlişkisi ve Türkiye Deneyimi. *Türkiye'de Siyasal Hayat*. İstanbul: Aktüel Yayıncılık.
- Karimi, S. (2021). Achievements of the Republic of Turkey under the leadership of Atatürk. In *The XIV International Scientific Symposium "A Person in History"* (pp. 10-14).

- Karpat, K. (2013). *Türk Siyasal Tarihi: Siyasal Sistemin Evrimi* (Çev. Elitez, C.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kazancıgil, A. (2009). Devlet: Türk Modernliğinin Merkezi Aktörü. Vaner, S. (Ed.), *21. Yüzyıla Girerken Türkiye*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Kılıçbay, M. A. (2019). Atatürkçülük ya da Türk aydınlanması.; Ortaylı. İ. Osmanlı Devleti'nde Laiklik Hareketleri Üzerine. *Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme*, 215-222.
- Kocatürk, U., & Feyzioğlu, T. (1987). *Türkiye Cumhuriyeti'nin Temel İlkelerinden Lâiklik Paneli*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Koç, İ. C. (2000). İzmir İktisat Kongresi'nin Türk ekonomisinin oluşumuna etkileri. *Atatürk Dergisi*, 3(1).
- Köker, L. (2016). *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kutlu, A. (2011). Cumhuriyet Kavram ve Türkiye'deki Evrimi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara*.
- Machiavelli, N. (2005). *Prens*, (Çev. Mutluay, H.), İstanbul: Bordo-Siyah Yayınevi.
- Mardin, Ş. (2008). *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Okutan, C. (2006). *Cumhuriyetçi Paradigma Paradigmatik Cumhuriyet*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Özcan, S. (2013). Amasya Genelge'sinin Erzurum ve Sivas Kongreleri Üzerindeki Etkisi. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (1), 69-82.
- Rousseau, J. J. (2006). *Toplum Sözleşmesi* (Çev. Günyol, V.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (2004). *Modernitenin İronisi Olarak Globalleşme*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (1998). *Siyasal Sosyoloji*. 4. Baskı. İstanbul: Der Yayınları.
- Sarıçoban, G. (2020). Atatürk Döneminde 1923-1929 Türkiye Ekonomisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (44), 222-236.
- Sellers, M. (2003). *Republican Legal Theory: The History, Constitution and Purposes of Law in a Free State*. Springer.
- Tanilli, S. (2007). *Devlet ve Demokrasi*. 4. Baskı. İstanbul: Alkım Kitabevi.
- Tanör, B. (2016). *Türkiye'de Kongre İktidarları (1918-1920)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tanör, B. (1998). *Kurtuluş ve Kuruluş*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Tayhani, İ. (2009). Türkiye Cumhuriyeti'nin Temeli: Laiklik. *Atatürk Yolu Dergisi*, 11(43), 517-529.
- Taşdemir, S. (2005). Türkiye Cumhuriyeti'nin Doğum Belgesi: Amasya Tamimi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 21(63), 1071-1089.

- Taşkın, Y. (Ed.) (2014). *Siyaset: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tazegül, M. (2005). *Modernleşme Sürecinde Türkiye*. İstanbul: Babil Yayınları.
- TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı. (2015). *Havza Genelgesi, Amasya Tamimi, Erzurum Kongresi Beyannamesi, Sivas Kongresi Beyannamesi, Misak-ı Millî Beyannamesi*. Ankara: TBMM Basımevi.
- Teziç, E. (2012). Anayasa Hukuku. 15. *Baskı*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Tunç, H., & Bilir, F. (1998). Cumhuriyet Dönemi Anayasalarımızda Milliyetçilik Anlayışı ve Atatürk Milliyetçiliği. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (1-2), ss.205-211.
- Tunçay, M. (Der.). (2020). *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi: Seçilmiş Yazılar; Yeni Çağ*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Vaner, S. (Ed.). (2009). *21. Yüzyıla Girerken Türkiye*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Yardımcı, M. (2012). Halk Bilimi. *Milli Folklor Dergisi, Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Çukurova Üniversitesi, Adana*.
- Yargıtay Ceza Genel Kurulu 8. Ceza Dairesi 2004 Tarih ve E.2004/8-130, 2004/206 Sayılı Karar, *E-Akademi Dergisi*, Mart 2005, Sayı 7.
- Yılmaz, M. (2010). "1930-1938 Döneminde Türkiye'de Siyasal Hayat". Çaylak, A., Dikkaya, M., Göktepe, C., Kapu, H. (Ed.), *Osmanlı'dan İkininli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi İç ve Dış Politika*. Ankara: Savaş Yayınevi.

Traces of the Republic in Liberation and Establishment

Sıla SABANCILAR EREN

Extended Abstract

Today's common form of government, the republic, is the Turkish translation of the word *Res publica*. In its broadest definition, *res publica* means "state without a monarch". A republic is a form of government. What makes republican government preferable to other forms of government is related to its understanding of sovereignty. A republic, a regime in which sovereignty is taken from the divine will and based on the people, is the opposite of monarchy. The concept of republic can be defined narrowly and broadly. In a narrow sense, a republic refers to the election of state administrators on the axis of public law; in a broad sense, it is based on a meaning that includes the principle of universal suffrage, separation of powers and representation. As a regime, a republic is expected to guarantee the fundamental rights and freedoms of citizens in an independent state and to act on the axis of equal protection and public good. For this reason, the republic is not only an objection to the power to rule by descent. Today, the republican regime, strengthened by democracy, offers us a political ground where political freedom and public deliberation can also take place. A century has passed since the establishment of the Republic of Türkiye. The evaluation of this century-long process on the axis of the republic is still a topical and important issue today. The war of independence that took place in the liberation and establishment of the state is both a traditional value and a characteristic feature of the Republic of Türkiye. The historical process conjuncturally brought about the end of empires and the establishment of nation states in their place. However, among the established nation states, Türkiye is unique as a country where modernization was handled in a multidimensional manner and turned into a public policy. In this context, the political aspect of modernization was the republic; the economic aspect was statism; and the social aspect was secularism and the transformation of modernization into an ideology. The transition to the Republic had a revolutionary character. Politically, it changed the source of sovereignty; legally, it was based on secularism and equal access to human rights; and socially, rationalism and the goal of modernization were accepted as a fundamental paradigm. The republic therefore has a liberating effect. The republican form of government, in which the people are sovereign and which derives its legitimacy from the sovereignty of the people, has a centuries-old history. This history has created a political accumulation on what republican governance is and is not. In today's world, many states are governed by republics with various forms of government

and different levels of democratization. For Türkiye the republic has a century-long experience but a contemporary accumulation. In Türkiye, the republic can be considered as an important outcome of both the liberation and the establishment processes. In the liberation struggle, the people determined their own destiny. The national struggle led by Atatürk, and especially the period of congresses, reflects a process in which the republic took shape. While the War of Independence led to a national struggle and the formation of a national identity, the transition of the source of sovereignty to the people was not painful in this process due to the conditions. The republic, which became de facto operational with the opening of the Turkish Grand National Assembly in 1920 and the proclamation of the republic in 1923, has a transformative effect in every sense. Proclaimed in 1923 and enshrined in the constitution with the 1937 constitutional amendment, the attributes of the republic constitute the backbone of Republican Türkiye. The republic is not just a form of government; it is one of the characteristics of the state. The Republic points to the paradigm on which Turkish modernization is based. This paradigm, which gains meaning with the principle of populism, reflects a quality that brings the Turkish nation together on a common denominator that is legally equal, and ensures that people are educated according to modern conditions and have equal access to public services. While the secular character of the state and the republic guarantees freedom of religion and conscience, its revolutionary character reflects a radical difference from the old one. The 1924 Constitution's conception of nationalism as nationalism, and today's constitutional understanding of nationalism as Atatürk's nationalism, expresses an inclusive, subjective and common unity of feelings and values. The principle of statism, while creating a common denominator, has also been a means of development by the state. Therefore, for Türkiye, the republic is not only a form of government but also a perspective on the state, society and human beings.